

ne enciklike sadašnjega Pape (*Sollicitudo rei socialis* i *Centesimus annus*), u kojima je izričito riječ o »preferencijalnoj opciji za siromašne«.

Marijan Valković

Enderle, G. / Homann, K. / Honcker, M. / Kerber, W. / Steinman, H. (ur.), *Lexikon der Wirtschaftsethik*, Herder, Freiburg 1993., str. VI + st. 1382.

U današnje je vrijeme etička problematika goruća na svim područjima, pa tako i na polju gospodarstva. I obični ljudi i gospodarski stručnjaci sve više uviđaju potrebu etike u gospodarskom životu. Razvila se, kao primijenjena etika, i gospodarska etika s više svojih grana (poslovna etika, poduzetnička etika itd.). Gospodarska etika je krajnje aktualna svugdje u svijetu, ali posebno je potrebna u zemljama izašlim iz komunizma kao što je Hrvatska, ne zato što bi bilo dokazano da ima više neetičnih ponašanja nego drugdje nego jer se nalaze na idejnom i vrijednosnom raskrižju te im je birati put daljnjeg razvitka.

Ovaj relativno opsežan »Leksikon gospodarske etike« hoće dati prikaz glavnih aspekata gospodarske etike. U današnje »nepregledno« vrijeme, kako ga je nazvao J. Habermas prije više od desetak godina, kad imamo mnoštvo različitih shvaćanja i pristupa, vjerojatno je oblik leksikona najpodesniji da daje širu informaciju koja će biti polazište za potanja raspravljavanja, uza svu opasnost da se ne dođe do ujednačenih i zaokruženih pogleda i stavova. Preko dvjesto autora (njemačkih, uz samo nekoliko stranih), većinom i međunarodno poznatih, u interdisciplinarnom pristupu (gospodarstvo, etika, sociologija, političke znanosti itd.) u približno dvjesto članaka

nastoji osvijetliti donos gospodarstva i etike. Urednici su zauzeli pragmatičan stav: između struja koje ističu prvenstveno autonomnu zakonitost gospodarstva i onih drugih koje, tome suprotno, većinom vide gospodarstvo u etičkom ozračju, oni su se opredijelili za pristup bez naglašenih idejnih isključivosti u općim postavkama, što ne znači da pojedini autori ne zauzimaju svoj stav. Štoviše, ne samo da je ovakav interdisciplinarni pristup već po sebi otvoren »neusklađenostima« nego je bila i želja urednika da autori pojedinih članaka slobodno iznesu svoja mišljenja, ne obazirući se na to da li su ona podudarna s ostalima. U tome je i slabost i jakost ovoga (i sličnih) leksikona, no u današnje vrijeme i u ovako teškoj problematici ovaj leksikon pokazuje vrlo pozitivne aspekte, barem trijeznom čitatelju koji će znati voditi računa i o pluralizmu mišljenja. Tako Karl Homann, doktor filozofije i političkih znanosti i profesor gospodarske i poduzetničke etike na Katoličkom sveučilištu u Eichstättu i jedan od urednika Leksikona, u svom središnjem članku »gospodarska etika« vidi njezinu ulogu jedino u »okvrim uvjetima« (*Rahmenbedingungen*) gospodarstva i posebno tržišta, dok bi se ona u svojoj unutarnjoj dinamici razvijala samostalno po svojoj imanentnoj logici, kako je to već učio A. Smith – teza koja ne izgleda baš prihvaćena u ostalim člancima socijalno-etičke naravi, a kojoj se mnogi katolički moralisti i socijalni etičari načelno protive, jer nema svjesne i hotimične ljudske djelatnosti (*actus humanus*), koja ujedno ne bi u sebi implicirala i etičku komponentu. Čini se da se ona ne nalazi na valu razmišljanja Ivana Pavla II. u enciklici »Stota obljetnica« o odnosu gospodarstva i etike. Homannova teza ima vrijednost kao opomena da se u konkretnim gospodarskim pitanjima ne moralizira bez poznavanja same strukture i naravi gospodarstva.

Inače *Leksikon* ima vrlo solidne i poučne članke koji, u cjelini uzevši, praktično čine djelo nekom vrstom općeg priručnika gospodarske etike. Stručno su i iscrpno opisana relevantna etička pitanja na području gospodarstva na pozadini i u kontekstu brojnih disciplina koje zadiru u gospodarstvo, a uzeti su u obzir i neki noviji i kod nas manje poznati aspekti (Risikogesellschaft, Whistle-blowing...).

Kod nas je nedavno objavljen *Ekonomski leksikon* (Leksikografski zavod M. Krleža, Zagreb 1995.), koji je po opsegu opširniji, ali je tehnički rascjepkan u mnogo manjih jedinica te je teže doći do nekih zaokruženijih pogleda barem u temeljnim pitanjima, ali na žalost i etička je problematika jedva dotaknuta. Stoga ovaj *Leksikon gospodarske etike* čini nam se nužno dopunom našem hrvatskom *Ekonomskom leksikonu*. Preporučamo ga gospodarskim stručnjacima i političarima, ali dakako i socijalnim etičarima i teolozima moralistima te svima kojima je stalo da gospodarski

napori Hrvatske budu u humanističkom i etičkom kontekstu, jer bez njega neće biti napretka ni gospodarstva u užem smislu riječi.

Članci predstavljaju pregledne zaokružene jedinice, nekad rad dvojice ili čak trojice autora. Svaki članak ima na početku natuknice koje upućuju na druge srodne članke, a na kraju donose biranu noviju literaturu, redovito njemačku uz nešto engleske. Malo je djela ovakve vrste o gospodarskoj etici u jednoj doista humanističkoj perspektivi, makar bi neki kršćanski etičari po svojoj prilici bili zadovoljniji kad bi tipično kršćanska etička komponenta u svojoj kritičkoj i proročkoj funkciji bila malo naglašenija. Urednici su hotimice izabrali ovaj srednji put, otvoren daljnjim tumačenjima i precizacijama. Za skupno djelo o gospodarskoj etici u današnje vrijeme izabrali su pragmatično, a po svojoj prilici i najbolje rješenje, posebice za one koji zeše ukratko upoznati njezinu narav, razne pristupe i glavna pitanja.

Marijan Valković

UREDNIŠTVO JE PRIMILO (recenzije slijede prema mogućnostima)

HERGENRÖDER, Clemens: *Wir schauen seine Herrlichkeit, Des johanneische Sprechen vom Sehen im Horizont von Selbster-schließung Jesu und Antwort des Menschen*, (Forschungen zur Bibel, Bd. 80), Würzburg 1996.

MARUŠIĆ, Juraj Božidar: *Teodicejski skok šepavog skeptika*, Split 1995.

ISTI: *Obraz Poljica. Ljudski, domovinski, kršćanski*, Split 1996.

SIROVEC, dr. Stjepan: *Katoličko moralno bogoslovlje*, Zagreb 1995.